

UGSEAD

Uluslararası Güzel Sanatlar Eğitimi Araştırmaları Dergisi
International Journal of Research in Fine Arts Education

<http://ugsead.penpublishing.net>

PENACADEMIC

Resim-İş (Görsel Sanatlar) Öğretmeni Yetiştirmede Özgün Bir Model: Çapa Resim Seminerleri

An Original Model of Art Teacher Training: Çapa Art Seminars

Vedat ÖZSOY

TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi

Nurhayat GÜNEŞ

Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü

Geliş Tarihi: 18.09.2020

Kabul Tarihi: 30.11.2020

Anahtar kelimeler:

Çapa Resim ve Müzik Seminerleri, Sanat Eğitimi, Görsel Sanatlar Eğitimi, Sanat Öğretmeni Yetiştirme Programları, Öğretmen Yetiştirme Programları

ÖZET

Okullarda verilen sanat eğitiminin çağdaş olabilmesi, onu verecek öğretmenlerin nitelikleriyle doğrudan ilgilidir. Görsel sanatlar öğretmeni yetiştirmede hizmet öncesi eğitim bu açıdan çok önemlidir. Bu anlamda ülkemizde sanat eğitimcisi yetiştirmede geçmişten günümüze bazı modeller denenmiştir. Bu makale, sanat eğitimcisi yetiştirmede özgün bir model olarak karşımıza çıkan Çapa Resim ve Müzik Seminerlerinin neden başlatıldığını, nasıl bir model olduğunu etraflıca tanımlamayı amaçlamıştır. Ayrıca makale, Çapa Seminerlerinin bugünkü Anadolu Güzel Sanatlar Liselerinin kurulmasında bir örnek olduğu düşüncesinden hareketle bu liselerle seminerler arasındaki benzerlikleri ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu bağlamda tarihin tozlu sayfalarında kalan seminerlerin amacının ve eğitim programlarının incelenmesinin görsel sanatlar eğitimi ve sanat eğitimcisi yetiştirme alanının tarihine önemli bir katkı getireceği değerlendirilmiştir. Nitel yöntemin kullanıldığı bu araştırmada veriler, doküman incelemesi ve görüşme tekniği ile sağlanmıştır. Görüşmeler Resim ve Müzik Seminerlerinden mezun olan yedi eğitimci ile gerçekleştirilmiştir. Makalede öncelikle Türkiye’de öğretmen yetiştirme programlarının tarihçesine genel olarak bakılmış, ardından sanat eğitimcisi yetiştirme programları Çapa Resim ve Müzik Seminerleri odağında ele alınmıştır. Seminerlerin açılışından kapanışına kadar, uygulanan öğretmen yetiştirme programına ilişkin bilgi ve bulgular, alanyazının yetersiz oluşu nedeniyle, bu seminerlerden mezun olarak farklı dönemlerde sürece tanıklık eden eğitimcilerle yapılan görüşmelerden elde edilen verilere dayandırılmıştır. Ardından makalede Güzel Sanatlar Liseleri ve Çapa Resim ve Müzik Seminerlerinin program, uygulama ve mezunların niteliklerinin bir karşılaştırmasına yer verilmiştir. Bu karşılaştırma sonucunda Çapa Resim ve Müzik Seminerlerinde ulaşılan kalite düzeyine Güzel Sanatlar Liselerinde ulaşılamadığı sonucuna varılmıştır.

© UGSEAD All rights reserved

Received: 18.09.2020

Accepted: 30.11.2020

Keywords:

Çapa Art and Music Seminars, Art Education, Visual Arts Education, Art Teacher Training Programs, Teacher Training Programs

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Qualified teachers and training programs as well as quality of education are among the most important factors having an impact on the quality of art education. Yet, the history of art teacher training in Turkey in the western terms is not very long. Art teacher training programs in the western terms started only in the mid-18th century and underwent many changes until today. In the process, certain original models of art education were also experienced but could not be continued. Art and Music Seminars model appears as one such experience.

The Purpose of The Study

The main purpose of the research that is the subject of the article is to determine the contribution of the Art and Music Seminars to the training of art teachers. In this direction, the following sub-goals have been tried to be achieved:

Painting and Music Seminars;

1) Reasons and history of opening,

- 2) The structure of the educational programs,
- 3) Education and training features,
- 4) The qualifications of the graduates,
- 5) How their higher education is,
- 6) How they are employed,
- 7) Revealing the similarities and differences with the Fine Arts High Schools were determined as sub-objectives.

This article tries to make a comprehensive description of the launch of Çapa Art and Music Seminars that appear as an original model in art teacher training, its structure as a model, and to identify similarities with today's Anatolian Fine Arts High Schools duly considering the basis the Seminars set for the said schools.

Method

In this qualitative research, research data were obtained using document review and interview techniques. The "interview form" developed by the researchers as a data collection tool consisted of five basic open-ended questions. Additional questions were also directed during interviews to obtain detailed information. Interviews were carried out with seven interviewees (Yalçın Gökçebağ, Hasan Pekmezci, Şükran Pekmezci, Mustafa Ayaz, Ali Uçan, Abdurrahman Kaplan ve Şekip Oğuz) selected from painters, faculty and art teachers who had witnessed the process graduating from Art and Music Seminars. Data obtained from the interviews and document review were analyzed using descriptive analysis method.

Findings

Although art education was taught as lessons at schools, preparation of branch teachers in this field started only after the Republic. Until the preparation of art teachers, we see that graduates of Sanayi-i Nefise Mektebi (Fine Arts Academy) graduates gave the lesson. "Art Teaching Courses" opened under these schools appeared as a sign of specialization. Specialization in music, on the other hand, started with the opening of Musiki Muallim Mektebi (Music Teachers' School) and continued under Gazi Education Institute Music Program after foundation of the said institute. On the other hand, the first step in preparation of branch teachers in art was the Art and Craft program opened under Gazi Education Institute. Admission of students who had received insufficient art and music education in the secondary education caused problems for both programs to suffer in provision of education. Despite the selfless efforts of the teachers tutoring talented students out of lesson hours to overcome the problem, it became a necessity to develop a systematic model that would provide a student source. This model was the Art and Music Seminars under Istanbul Primary Education Teachers' School. The seminars, offered in a spectacular building in Çapa, represented a quiet original model at the time with its strong educational basis.

The Art and Music Seminars, successful secondary school graduates talented in the fields of art and music throughout Turkey were admitted upon recommendation of their teachers and successfully passing an admission test. Upon assessment of the files by a commission, students selected for the second admission step were invited to Istanbul Primary Education Teachers' School. This step consisted of a written exam followed by an audition.

The program offered at Çapa Art and Music Seminars indicates that students continued to receive the same cultural lessons with the students in other teachers' schools however, their agriculture and work lessons were replaced with art and music hours. The course schedule also indicates that Art and Craft lesson in Art Seminar group was eight hours in the 1st grade and six hours each in the 2nd and 3rd grades. The same is true for the music lesson offered to music seminar group.

Çapa Art and Music Seminar was a center for social, cultural and art activities as well as a place of intense education in and outside the classroom. Activities involving field trips to concerts, plays, opera and ballet performances, exhibitions and museums were seen as an integral part of education.

Yet, higher education became a requirement for teachers in 1973 and the last seminar students graduated in 1975-76 educational year, ending the era of seminars. With the discontinuation of Art and Music Seminars, art and music departments of Education Institutions preparing art educators lost majority of their student source. Once the first seminar students of 1947 noticed this, they acted and consequent to their efforts, in 1989 Anatolian Fine Arts High Schools were opened.

A review of course programs at Anatolian Fine Arts High Schools and Çapa Art and Music Seminars indicates that general subject courses in both schools are similar except for lesson hours for certain courses. We can see that, weekly art lesson hours at Çapa seminars were comparatively less. On the other hand, art lessons at Fine Arts High Schools are offered under relevant separate titles while at the seminars all specialties were offered under the title of art lesson. In fact, the foundational objectives of both schools are alike, however, Çapa seminars were essentially a Primary Education Teachers' School offering vocational courses to students. Therefore, it is not possible for its program and program of fine arts

high schools to overlap each other.

Criticizing the program offered at this school, Uçan says that general culture education at Fine Arts High Schools is quite weak. Moreover, with respect to the selection criteria, while required general level of success was 7 over 10 for seminars, it was lowered to 5 here. In other words, a superior level of success in general culture is not sought at students. At the time Fine Arts High Schools were opened, a parallel development in quality and quantity was planned. But there was a focus on quantity for a while and the number of schools increased rapidly. Therefore, quality was ignored.

Results

Art lessons were not the only focus of attention at school; giving the same importance to general subject courses as the art courses, scientists were also raised. What makes the seminars so special maybe that in quantity it was a single example and in quality it was of high order. And the quality was the outcome of well-educated and devoted teachers who were at the top of their fields, whose books were used as text books; its talented and successful student body selected carefully throughout Turkey; the rich course program applied both in and outside the classroom, and the sense of belonging to a spectacular building filled with history in a city filled with considerably important artworks.

This approach and background established basis for today's fine arts high schools opened again in the leadership of first students of the seminars, however, the approach could not be continued. Number of these schools increased rapidly, opening in all cities and in some districts growing in quantity but left behind in quality. Keeping success level for acceptance low, the road to this end was paved as early as the student admission stage.

Çapa seminars is Republic of Turkey's success story in its policy to prepare idealistic, enlightened, creative, and devoted art educators. Graduates of these seminars later honored our country ranking at the top of their art and education fields. How happy they are and those who raised them!

© UGSEAD All rights reserved

Giriş

Ülkelerin sosyo-ekonomik ve kültürel olarak kalkınmalarında temel öge yurttaşlarına çağdaş ve nitelikli bir eğitim imkânı sunarak onları kendi ilgi, yetenek ve kapasitelerine göre yetiştirmektir. Bunun için eğitim sisteminin çağdaş olması gerekir. Bunu sağlamak da iyi yetişmiş öğretmenler, modern eğitim ve öğretim programları, yeterli ve donanımlı okullarla mümkündür.

Öğretmen yetiştirme çeşitli bileşenleri ile devingen bir süreçtir. Her eğitim seviyesi için yüksek standartlarda öğretmen yetiştirme onların yetiştirileceği kurumların kalite düzeyine bağlıdır. Bu düzeyi öğretmen adaylarının girdi, süreç ve çıktı standartları belirler (Özsoy, 2015, s. 174-175). Bundan dolayı öğretmen yetiştiren kurumlara alınacak öğrencilerin nitelikleri önemlidir.

Resim ve müzik öğretmeni yetiştirme tarihimize baktığımızda yıllara dağılan çeşitli eğitim modellerinin uygulandığını görürüz. Bunlar Köy Enstitüleri, Yüksek Köy Enstitüsü, Öğretmen Okulları, Eğitim Enstitüleri, Eğitim Yüksek Okulları ve Eğitim Fakülteleri olarak yapılanmıştır. Buralara öğrenci kaynağı da yıllara bağlı olarak değişkenlik göstermiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında resim ve müzik öğretmeni yetiştiren Gazi Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsüne ve sanatçı yetiştiren Güzel Sanatlar Akademisine erken yaşta hazırlanmış öğrenci yetiştirmek üzere Çapa Resim ve Müzik Seminerleri düzenlenmiştir.

Sanat Eğitimi ve Öğretimi

Öğrenme sadece bireysel örneklerin tanımlanmasını değil, aynı zamanda ve temel olarak durumların türlerinin şekillendirilmesini ve onların özellik ve işlevlerinin keşfedilmesini içermektedir. Bu psikolojik ihtiyaçlar güzel sanatlar tarafından karşılanmaktadır. Bu da güzel sanatların bildiğimiz tüm uygarlıklar için vazgeçilmez olmasının nedenlerinden biridir (Arnheim, 1989, s. 23). Bu sebeple sanat eğitimi genel eğitim içerisinde önemli bir yere sahiptir. Çünkü sanat eğitimi sadece sanat eserleri hakkında bilgi edinmeyi ve bu bilginin anlam ve anlayış inşa etmek için konuşlandırılmasına yönelik stratejileri kapsamamaktadır; aynı zamanda kültür inşa etme kapasitesini de içermektedir (Efland, 2002, s. 7). Bu durum, sanat eğitiminin eğitim programlarına alınmasını ve önemle işlenmesini zorunlu kılmaktadır. Elbette sanat eğitiminin niteliği yine nitelikli sanat öğretmenleri ve iyi bir eğitim programı ile doğru orantılıdır. Sanat eğitiminin kalitesi aynı

zamanda eğitim sisteminin verimliliği için de stratejik adımlardan biridir. Bu nedenle öğretmenlerin iyi yetişmelerini sağlayacak politikalar geliştirmek kaçınılmazdır.

Türkiye’de batılı anlamda sanat eğitimcisi yetiştirmenin çok uzun bir geçmişi bulunmamaktadır. Batılı anlamda sanat eğitimcisi yetiştirme programları ancak 18. yüzyılın ortalarından itibaren başlamış ve birçok değişiklikle günümüze kadar gelmiştir. Bu süreçte sanat eğitimcisi yetiştirmede bazı özgün modeller de denenmiş fakat bunların sürekliliği sağlanamamıştır. Bu denemelerden biri olarak Resim ve Müzik Seminerleri karşımıza çıkmaktadır. Bu seminerlerin gerek Gazi Eğitim Enstitüsüne gerekse Güzel Sanatlar Akademisine öğrencileri hangi standartlarda yetiştirdiği bu makaleye konu olan araştırmayı oluşturmuştur.

Araştırmanın Amacı

Makaleye konu olan araştırmanın temel amacı Resim ve Müzik Seminerlerinin sanat öğretmeni yetiştirmeye olan katkılarının belirlenmesidir. Bu doğrultuda şu alt amaçlara da ulaşılmaya çalışılmıştır:

Resim ve Müzik Seminerlerinin;

- 1) Açılış nedenlerinin ve tarihçesinin,
- 2) Öğretim programlarının yapısının,
- 3) Eğitim ve öğretim özelliklerinin,
- 4) Mezunlarının niteliklerinin,
- 5) Yüksek öğretimlerinin nasıl olduğunun,
- 6) Nasıl istihdam edildiklerinin,
- 7) Güzel Sanatlar Liseleri ile benzerlik ve farklılıklarının ortaya konulması alt amaçlar olarak belirlenmiştir.

Yöntem

Bu araştırma, nitel bir araştırma olup, araştırmanın verileri doküman incelemesi ve görüşme teknikleri kullanılarak elde edilmiştir. Görüşme tekniği, bireylerin deneyimlerini ortaya koymada, duygu, tutum ve düşünceleri ile ilgili bilgilere ulaşmada sıkça başvurulan tekniklerden biridir. Görüşme, sözlü iletişim yoluyla veri toplama tekniği olup, çoğunlukla yüz yüze yapılmakla birlikte sesli ve görüntülü iletişim araçlarıyla da olabilmektedir (Karasar, 2014).

Bununla birlikte görüşme tekniğinin çeşitli türleri vardır. Bu araştırmada yapılan görüşmeler için bunlardan biri olan Patton’ın “Görüşme Formu Yaklaşımı” kullanılmıştır. Bu yaklaşımda öncelikle görüşme sırasında irdelenecek sorular ve değinilecek konular listelenmektedir. Görüşmeci önceden hazırladığı konu ve alanlara bağlı kalarak hem önceden hazırlanmış soruları sorma hem de bu sorular konusunda daha ayrıntılı bilgilere ulaşmak amacıyla ek sorular sorma özgürlüğüne sahiptir. Sorular ve konuların belirli bir öncelik sırasına konması zorunlu değildir. Görüşmeci, görüşme sırasında bazı konuların ayrıntılarına girebilir veya daha çok sohbet tarzı bir yöntem benimseyebilir. Görüşme formu, araştırma problemi ile ilgili tüm boyutların ve soruların kapsanmasını güvence altına almak için geliştirilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2018)

Veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından hazırlanan “görüşme formu” açık uçlu olarak hazırlanan beş adet ana sorudan oluşmaktadır. Ayrıca görüşme sırasında daha ayrıntılı bilgiler elde etmek için ek sorular yöneltilmiştir. Görüşmeler, Resim ve Müzik Seminerleri mezunu olarak sürece tanıklık etmiş ressam, akademisyen ve sanat eğitimcilerinden seçilmiş yedi kişiyle gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler; Yalçın Gökçebağ (sanatçı ressam) ile 03 Mart 2018 tarihinde Ankara’da Armoni Sanat Galerisinde, Hasan Pekmezci (sanatçı ve emekli öğretim üyesi) ve Şükran Pekmezci (sanatçı ve emekli resim öğretmeni) ile 18 Mayıs 2018 tarihinde Ankara’da bulunan evlerinde, Mustafa Ayaz (sanatçı ve emekli öğretim üyesi) ile 22 Şubat 2019 tarihinde Ankara’da Mustafa Ayaz Müzesinde, Ali Uçan (müzisyen ve emekli öğretim üyesi) ile 29 Mart 2019 tarihinde Ankara’da bulunan evinde, Abdurrahman Kaplan (sanatçı ve emekli resim öğretmeni) ile 27 Haziran 2019 tarihinde Ankara’daki atölyesinde ve Şekip Oğuz (sanatçı ve emekli resim öğretmeni) ile 27 Haziran 2019 tarihinde Ankara’daki atölyesinde yüz yüze ve sohbet tarzında yapılmıştır. Görüşmeler ve doküman incelemesinden elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi ile çözümlenmiştir.

Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde görüşmelerin ve yazılı kaynakların incelenmesi neticesinde ulaşılan bulgulara yer verilmiştir.

Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme Programlarının Tarihiçesi

Bugünkü anlamda öğretmen yetiştirme okullarının tarihine göz attığımızda bunun Tanzimat dönemine dayandığı görülmektedir (Akyüz, 2019). Tanzimat’ın ilanından sonra yenilikçi tarzda eğitim veren ilk sivil okullar olarak Rüştîyelerin açılması ve giderek yaygınlaşması bu okullara öğretmen yetiştirme konusundaki açığı da gündeme getirmiştir. Medrese mezunlarının öğretmen olarak bu okullara atanması elbette bu reformist ruhla çelişmekteydi. Bu nedenle bu eksiği giderecek öncelikle, eğitim ve öğretim yöntemlerini bilen ve her türlü bilim ve fenni öğretmeye yetkili öğretmenlerin yetiştirilmesi amacıyla ilk kez 16 Mart 1848 tarihinde *Darülmualimin* adında bir erkek öğretmen okulu açılmıştır (Akyüz, 1990; 2006; 2019; Öztürk 2007). Daha sonra *Darülmualimin-i Rüşdi* olarak anılan okul, ortaöğretim düzeyinde eğitim veren rüştîyelere öğretmen yetiştirmektedir. Onun ardından 1868’de sıbyan mektepleri adı verilen ilkokullara öğretmen yetiştirmek amacıyla İstanbul’da *Darülmualimin-i Sıbyan* açılmıştır.

Bununla birlikte modernleşmenin bir parçası olarak kız çocuklarının eğitiminin de önemli olduğu görülmüş ve kız rüştîyeleri ile kız ilkokullarının sayıları giderek artırılmıştır. Beraberinde bu okullara kadın öğretmen ihtiyacının doğmasıyla da 26 Nisan 1870’de *Darülmualimat* adında bir kız öğretmen okulu açılmıştır (Akyüz, 2019; Öztürk 2007). Eğitimde geniş çaplı reformların devam etmesi ile 1891’de iptidaiye, rüştîye, aliye olmak üzere ikişer yıllık üç şubeden oluşan *Darülmualimin-i Aliye* adında, ilk yüksek öğretmen okulu faaliyete geçirilmiştir (Öztürk 2007; Akyüz, 2019).

Öğretmen yetiştirme programlarında görülen reform çalışmalarının İkinci Meşrutiyet döneminde daha da hız kazandığı görülmektedir. Bu reformların gerçekleşmesinde ise önemli bir kişi olarak Satı Bey karşımıza çıkmaktadır. Darülmualimin-i İptidaiye müdürü olan Satı Bey, okulda eğitim kalitesini arttıracak önemli düzenlemeler yapmıştır. Bu düzenlemelerden biri, okulu nitelikli öğretmenlerden oluşan güçlü bir eğitim kadrosu ve sınavla alınan başarılı öğrencilerden oluşturmasıdır. Diğer önemli husus ise Müzik, Resim, Elişi ve Beden Eğitimi derslerinin programda layıkıyla ele alınmasını sağlamasıdır. Bu konuya daha sonraki bölümlerde tekrar yer verilecektir.

Darülmualimin-i Aliye’nin geçirdiği reformlardan belki de en önemlisi 1915 yılında yürürlüğe giren Nizamname ile teşkilatının yeniden yapılandırılması olmuştur. Nizamnameye göre Darülmualimin-i Aliye, öğretim süresi dört yıl olan ve ilkokullara öğretmen yetiştiren İptidai şubesi, öğretim süresi iki yıl olan ve Darülmualimin-i İptidailere öğretmen ile ilköğretim müfettişi yetiştiren İhzari şubesi (savaş nedeniyle kısa bir süre sonra kapatılmıştır) ve öğretim süresi dört yıl olan, Edebiyat, Tabiiye, Riyaziye kısımlarına ayrılan ve orta ile yüksek öğretim okullarına öğretmen yetiştiren Ali olmak üzere üç şubeden oluşmaktadır (Akyüz, 2019; Öztürk 2007). 1924 yılında Darülmualimin adı *Muallim Mektebi* ardından da *Öğretmen Okulu* haline çevrilmiştir. Ayrıca 1924’te İstanbul Darülmualimin-i Aliye’nin Ali Kısmı *Yüksek Muallim Mektebi* haline getirilmiş (Öztürk 2007), daha sonra *İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu* olarak değiştirilmiştir.

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde eğitimde öncelikli hedeflerden birinin köylerde ilköğretimin yaygınlaştırılma çabası olduğu görülmektedir. Nitekim 1926 yılında öğretmen okulları, ilk öğretmen okulları ve yaşam şartları şehirden çok farklı olan köyler için köy öğretmen okulları olarak ayrılmıştır (Duman, 1999). Köy öğretmen okulları başlangıçta deneme için kurs şeklinde açılmış, başarılı sonuçlar alınca 1937 yılında *köy öğretmen okulu ve eğitmen kursu* olarak eğitime başlanmıştır. Bu okullar, 1940’ta Köy Enstitüleri Kanunu ile dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel ve İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç’un büyük gayretleri sonucu *Köy Enstitülerinin* kurulmasıyla enstitüye dönüştürülmüştür (Akyüz, 2019). Türk eğitim tarihinde çok büyük öneme sahip ve bir o kadar da tartışmalı olan bu örnek okullara, köylerde yetişmiş başarılı çocuklar sınavla kabul edilmekte ve eğitimden sonra bunlar yine köylere öğretmen olarak gönderilmekteydi. Köy Enstitülerinde uygulama temelli bir eğitime tabi olan öğretmen adayları hem köy çocuklarına eğitim verecek hem de birçok konuda köylüye eğitim verebilecek kapsamlı birer eğitimci olarak yetiştirilmekteydi. Bilginin ancak yaparak ve yaşayarak öğrenildiğini oysa şehir okullarında hayattan

ve doğadan kopuk ölü bir bilgi aktarımı yapıldığını düşünen “eğitim ütopyacısı”¹ Tonguç, köy(lü)ü kendi unsurlarıyla içinden canlandırma ve bilinçlendirme iddiasındadır (Özsoy, 2011). Bu bağlamda Köy Enstitüleri, nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturan köylerin dolayısıyla Türkiye’nin sosyal, kültürel, ekonomik gibi birçok açıdan gelişmesinde ve kalkınmasında bir mihenk taşı olmuştur. Ancak okul, çeşitli nedenlerle 1954 yılında ilk öğretmen okullarıyla birleştirilmiştir. 1970-1971 öğretim yılında bu okulların süreleri dört yıla çıkarılmış, 1973 yılında da her kademedeki öğretmenlerin yüksek öğrenim görmesi şartı getirilerek öğretmen okullarının sonu hazırlanmıştır (Eşme, 2015).

İlk öğretmen okullarında yapılan değişimlerin yanı sıra orta öğretime öğretmen yetiştiren okullarda da önemli değişikliklere gidilmiştir. 1926-1927 öğretim yılında Konya’da bir *Orta Muallim Mektebi* açılmış ancak ertesi yıl okul Ankara’ya taşınmıştır. Sonraki yıllarda okulun adı önce *Gazi Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü* sonra *Gazi Eğitim Enstitüsü* (bugünkü Gazi Eğitim Fakültesi) olarak değiştirilmiştir. Buna 1946 yılından itibaren yeni Eğitim Enstitüleri de eklenmiştir. Liselere öğretmen yetiştirmede ise asıl kaynak 1959’a kadar *İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu* olmuştur. Okulun ihtiyacı karşılamada yetersiz kalmasıyla daha sonra Ankara ve İzmir’de de birer Yüksek Öğretmen Okulu açılmıştır. Ancak okullar lise mezunu öğrenciler bulmakta zorlanınca öğrenci kaynağını ilk öğretmen okullarının başarılı öğrencilerine dayandırmıştır. O yıllarda ilk öğretmen okulu öğrencileri lise mezunu sayılmadıkları için bir yıl lise hazırlık sınıfından sonra lise diploması alarak bu okullara devam edebilmiştir. Fakat 1978 yılında çeşitli nedenlerle bu üç okul kapatılmıştır. Bu tarihten sonra Eğitim Enstitüleri 4 yıla çıkarılmış ve programları lise öğretmeni yetiştirebilecek biçimde düzenlenerek *Yüksek Öğretmen Okulu* adını almıştır. 1982 yılında bu kurumların bazıları Eğitim Fakültelerine bazıları da Eğitim Yüksek Okullarına dönüştürülerek üniversitelere bağlanmıştır. 1992’de Eğitim Yüksek Okulları da tamamen Eğitim Fakültelerine aktarılmıştır (Akyüz, 2019).

Türkiye’de Sanat Öğretmeni Yetiştirmenin Tarihçesi

Ülkemizde sanat eğitiminin okulların müfredatına girişinin 18. yüzyılın sonlarına doğru olduğu görülmektedir. Resim dersleri ilk olarak müfredat programlarına, 1793’de açılan ve batılı anlamda eğitim programlarını uygulayan Mühendishane-i Berri-i Hümayun’da girmiştir. 1834’de Mekteb-i Fünûn-ı Harbiyenin açılmasıyla askeri okulların programlarında batı tarzında resim, perspektif ve desen gibi ders ve konular yer almıştır (Artut, 2009). Bununla birlikte batı tarzında açılan sivil okullardan Mekteb-i Sultani ve Darüşşafaka Lisesinde de resim dersleri yer almıştır (Özsoy, 2015). Ancak sanat eğitimi alanında yaşanan en önemli gelişme önceki bölümde bahsedilen Tanzimat döneminde batılı anlamda öğretmen okullarının açılması olmuştur. 1874’te yayınlanan resmi bir ilana göre Darülmüallimin-i Rüşdi ve Darülmüallimin-i İdadiye şubelerinin programlarında resim dersi olduğu görülmektedir (Akyüz, 2019).

Bu dönemde sanat eğitiminin gelişmesinde en önemli adımlardan biri de 1883’de Sanayi-i Nefise Mektebinin (Güzel Sanatlar Akademisi) açılması olmuştur. Akademik anlamda sanat eğitimi verme konusunda büyük bir aşama olan kurum, birçoğu aynı zamanda resim-iş öğretmenliği yapan sanatçılar yetiştirmiştir. Kurumun adı Cumhuriyetin ilanından sonra birkaç kez değiştirilmiş ve son olarak bugünkü Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi adını almıştır.

Sanat eğitimi açısından bir diğer önemli gelişme de İkinci Meşrutiyetin ilanından sonra 1909’da İstanbul’da Darülmüallimin-i İptidaiye müdür olarak atanan Satı Bey ile yaşanmıştır. Öğretmen okullarının programında yer alan resim, müzik ve el işi dersleri Satı Bey’in çabaları neticesinde ciddiyle işleme konusunda ivme kazanmıştır. Ayrıca Satı Bey döneminde okulda sosyal ve kültürel faaliyetlere de büyük önem verilmiş, konferanslar ve müze gezileri gerçekleştirilerek okul seçkin bir hale getirilmiştir. Bu dönemde okulun resim derslerine Avrupa’da öğrenim gören ve okula yenilikçi uygulamalar getiren İsmail Hakkı Baltacıoğlu girmiştir. Dahası bu dönemde lise ve ortaokullarda Sanayi-i Nefise Mektebi (Güzel

¹ “Ütopyacılık, “erdemli hayat” ya da “başka türlü bir dünya” ile ilgilenmekte ve insanın özgürleşimini öne çıkarmaktadır. [...] Eğitim ütopyası kurmak, eğitimsel gerçekliğe ve sorunlara statükonun çizdiği sınırlar ve kapitalist üretim ilişkilerinin tanımladığı bağlam içinden bakmayı terk ederek, daha tanımından başlayarak eğitime ilişkin tüm kavram, yapı ve süreçleri insanî amaç ve özelemler ışığında gözden geçirmek; insanı kendine değil, kendini insanlara uyduran eğitim yapıları tasarlamak demektir. Eğitim ütopyası, eğitimin “bireyin özgürleşmesinin toplumun özgürleşmesinin önkoşulu” olduğundan yola çıkılarak tasarlanmasıdır” (Özsoy, 2011, 4-5).

Sanatlar Akademisi) mezunu bilgili ve resim tekniklerine hâkim kişilerin resim dersi vermeleri istenmiştir (Özsoy, 2015).

Öğretmen okullarında resim dersi önemle işlenmesine karşın resim öğretmenliği branşı Cumhuriyetin ilanına kadar henüz öğretmen okullarında yer bulamamıştır. Buna karşın 1926-1927 öğretim yılında İstanbul Kız Muallim Mektebi bünyesinde bir yıl süreli eliş, resim, müzik ve beden eğitimi gibi kurslar açılmış ve çeşitli illerden gelen öğretmenlerin katılımı sağlanmıştır. Ancak bu kurslar aynı zamanda resim, müzik ve beden eğitimi derslerine de giren mevcut ilkokul öğretmenleri için daha çok hizmet-içi eğitim kursları olmuştur. Ancak 1927 yılında Güzel Sanatlar Akademisi bünyesinde “Resim Öğretmenliği Kursu” düzenlenmiş ve bu alanda branşlaşmanın sinyalleri verilmiştir. Kursun öğrenci kaynağını ise yine bu okulun resim öğretmeni olmak isteyen öğrencileri oluşturmuştur. Bir sene süresince İsmail Hakkı Baltacıoğlu’ndan “Resmin Öğretim Yöntemi (Resim Usulü Tedrisi)” derslerini alan öğrenciler bu derslerin sonunda sınava tabi olarak başarılı olanlar öğretmen olmaya hak kazanmışlardır (Özsoy, 2015, s. 65).

Müzik alanında branş öğretmeni yetiştirme konusunda resim branşına göre daha erken bir adım atılarak 1924 yılında Musiki Muallim Mektebi açılmıştır. Okul, lise ve ortaokullar için müzik öğretmeni yetiştirmek amacıyla kurulmuş olup daha sonra Gazi Terbiye Enstitüsünün bir şubesi haline getirilmiştir (Öztürk, 2007). Bununla beraber diğer branş öğretmenlikleri gibi resim öğretmenliği branşında da öğretmen yetiştirme adına atılan ilk adım ise 1932 yılında Gazi Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü bünyesinde açılan Resim-İş Bölümü olmuştur. Bu bölümün açılmasıyla resim-iş öğretmeni yetiştirme görevi de böylece Güzel Sanatlar Akademisinden bu kuruma devredilmiştir (Özsoy, 2015, s. 66). Okulun öğrenci kaynağı sonraki yıllarda büyük ölçüde İstanbul İlk Öğretmen Okulu olmuştur. Çünkü okul, 1947 yılında yukarıda bahsi geçen resim ve müzik kursları dışında bugünkü güzel sanatlar liselerine de temel oluşturan resim ve müzik seminerlerini başlatmıştır. Okul, Eğitim Enstitülerinin resim ve müzik bölümleri için öğrenci hazırlamakla birlikte sanat eğitiminde de nitelikli ilkokul öğretmenleri yetiştirmektedir. İstanbul İlk Öğretmen Okulu seminer uygulamaları uzun bir süre Çapa’daki binasında sürdürülmüş ve bu görkemli bina seminerlerle özdeşleşmiştir. Bu nedenle Çapa resim ve müzik seminerleri olarak da adlandırılmaktadır.

Öğretmen Yetiştirme İçerisinde Çapa Seminerleri

Bu bölüm, Çapa Resim ve Müzik Seminerlerinin kuruluşu, amacı, öğrenci kabulü, uygulanan program ve mezunları hakkında verileri içermektedir.

Çapa Resim ve Müzik Seminerlerin Kuruluşu ve Amacı

Musiki Muallim Mektebi ortaöğretime öğretmen yetiştirdiği halde İlk Öğretmen Okulu statüsünde olan bir okuldur. Öğrencilerini ilkokuldan alarak, onlara önceleri 5, 1931’den sonra 6 yıl eğitim vermektedir. Bu okul 1937’de Gazi Eğitim Enstitüsünde Müzik Bölümü haline gelince, ortaöğretimde yeterince müzik eğitimi görmemiş 18-30 yaşlarındaki gençleri almaya başlamıştır. İlerlemiş yaştaki bu gençlere 3 yılda müzik eğitimi vermek zor olmuştur (Altunya, 2004).

Bununla birlikte daha önce bahsedildiği gibi İstanbul İlk Öğretmen Okulunda Satı Bey yönetimi döneminde eğitimin diğer alan derslerine olduğu gibi sanat eğitimi derslerine de önem verilmeye başlanmıştır. Onun idareciliği döneminde Mızıka-ı Hümayunda öğretmen olan Osman Zeki (Ün) Bey aynı zamanda İstanbul İlk Öğretmen Okulunda müzik öğretmeni olarak görev almıştır. Çapa Müzik Seminerlerinden 1959 yılında mezun olmuş sanatçı akademisyen Ali Uçan’a göre, Osman Zeki Bey ve görev arkadaşı Tahir Sevenay, Gazi Eğitim Enstitüsünün ilk yıllardan itibaren müzikte yüksek öğrenim görme yeterliliğine sahip öğrenciler bulmakta zorlandığını görmüş ve İstanbul İlk Öğretmen Okulunda 1943’ten itibaren müziğe yeteneği ve ilgisi olan öğrencilere ders dışı zamanlarda özveriyle yoğun ve kapsamlı müzik dersleri vermeye başlamıştır. (akt. Eşme, 2015). Bu gönüllü uygulamalar bir müzik seminerine benzemiş ancak müzik ve resim seminerinin ilk açılışı çok daha sonra gerçekleşmiştir.

Öncelikle seminer sistemi kavramına bakacak olursak, seminer kavramı Uçan (29 Mart 2019 tarihinde yapılan görüşmeden)’a göre, Alman Eğitim Sisteminden alınmıştır. Çünkü Almanlar öğretmen yetiştiren kurumları “Öğretmen Seminerleri” olarak adlandırmışlardır. Seminer sözcüğü de muhtemelen oraya eğitim almaya giden eğitimcilerimiz tarafından alınmıştır. Ancak Millî Eğitim Bakanlığının resmi

yazışmalarında bunlar İlk Öğretmen Okulu Özel Müzik Şubesi, Özel Resim-İş Şubesi olarak geçmektedir. Ayrıca yabancı diller için de seminer uygulaması yapılmıştır.

Millî Eğitim Bakanlığı 1940'lı yıllarda öğretmen okulu bünyesinde Resim, Müzik ve Yabancı Dil alanlarında orta dereceli okullara öğretmen yetiştirmek üzere "seminer" adı verilen özel sınıflar açmayı planlamıştır. İlk deneme 1945 yılında Hasan Ali Yücel tarafından Yabancı Dil semineri olarak Adana Erkek Öğretmen Okulunda başlatılmış ancak bu deneme yarım kalmıştır (Eşme, 2015; Altunya, 2004).

Daha sonra 1947 yılında Yıldız'daki Mızıka-ı Hümâyün binasında Ekrem Zeki Ün'ün çabaları ile müzik ve resim seminerleri adında karma eğitim yapan özel statülü bir öğretmen okulu açılmıştır (Eşme, 2015). Okulun kuruluş amacı, öğrenci bulmakta sıkıntı yaşayan Gazi Eğitim Enstitüsü Müzik ve Resim-iş alanlarına öğrenci hazırlamaktır. Bununla birlikte Resim semineri 1965 yılı mezunlarından sanatçı akademisyen Hasan Pekmezci (18 Mayıs 2018 tarihinde yapılan görüşmeden) seminerlerin başlama sebebinin aşağıdaki ifadeleriyle açıklamaktadır:

"Seminer deneyimi köy enstitüleri ile beraber gelişen bir sistem. Köy enstitülerinde köyden çocuklar dünyadan bir haber geliyor. [...] Orada kısa sürede resim, müzik, beden eğitimi, matematik belli alanlarda sivrilmeye başlıyor. Bu çocuklar buldukları okulda (köy enstitüsünde) mezun oluncaya kadar beklerlerse (çünkü mezun olmadan bu alanla ilgili üst eğitime gidemiyorlar. Yani oradan mezun olacak Gazi Resim Eğitimi Bölümüne, Müzik Eğitimi Bölümüne gidecek veya Beden Eğitimi Bölümüne gidecek [...] ama 5-6 yıl orada bekleyecek) o süre içinde onların bu ilgileri dağılabilir ya da körelebilir ya da diğer derslerin ağırlığı altında kaybolabilir. Bunu önlemek için daha öğrenci tavındayken bunları alalım İstanbul'da bir sınıf açalım, bu alanlarla ilgili orada özel bir eğitimden geçirelim demişler."

İstanbul Eğitim Enstitüsüne bağlı, resim ve müzik bölümlerinden oluşan okula, Türkiye'nin her yerinden ortaokulu başarıyla bitirmiş, resim ve müzik alanında yetenekli olan öğrenciler öğretmenleri tarafından tavsiye edilerek sınavla alınmaktadır. Ağırlıklı olarak resim ve müzik derslerinden oluşan okul, beş yıl süreli olup okulun ilk üç yılı diğer öğretmen okulu öğrencilerinin aldığı eğitimle benzeşmekte, son iki yılı ise İstanbul Eğitim Enstitüsü bünyesinde devam etmektedir (Eşme, 2015). Okulun ilk öğrencilerinden olan Hüseyin Kılıçkan'ın belirttiği üzere, resim seminerine seçilen ilk öğrenciler Ankara'da ortaokul son sınıf öğrencilerinin katıldığı bir resim sergisinde eseri beğenilen 48 öğrencidir. Müzik seminerine kabul edilen 30 öğrenci ise okulda öğretmenler tarafından yapılan sınavla seçilmiştir (Eşme, 2015). Bu ifadelerden bu seminerlerin bir sanat lisesi düzeyinde eğitim vermek üzere düzenlendiği anlaşılmaktadır.

Okulun açılışının üzerinden daha bir yıl geçmiş ve ikinci yılı için henüz öğrenci kabul etmiştir ki 1948 yılının Kasım ayında kapatılır. Kapatılma kararı seminerlerin açılış amacını da açıkça ortaya koymaktadır:

"İstanbul Eğitim Enstitüsü kurulurken Eğitim Enstitülerinin Resim-İş ve Müzik bölümlerine bu doğrultuda daha erkenden hazırlanmağa başlamış öğrenci sağlamak üzere açılmış olan seminerlerin bütçe darlığı dolayısıyla faaliyette buldurulamayacakları anlaşıldığından buralarda birer sene okuyup ikinci sınıfa geçen öğrencilerin, dileklerine göre, lise veya öğretmen okullarının ikinci sınıflarına, Müzik seminerlerinden ehliyet gösterecek nihayet beş kızın d, kadrosu ancak o nispette müsait olan Devlet Konservatuvarına nakilleri, her iki seminere bu sene kabul edilmiş olanlarına öğretmen okullarının ilk sınıflarına kabulleri hususunun Bakanlık Yüksek Makamına arzı kararlaştı." (Talim Terbiye Kurulu [TTK], 01.11.1948/220).

Bu kararla seminerlerin ilk öğrencileri olan bu öğrenciler ne yazık ki seminerlerin ilk mezunları olamamışlardır. Ancak sanat eğitimcisi yetiştirmede büyük önem taşıyan seminerlerin açılışı sonraki yıllarda tekrar gündeme getirilmiştir.

1950 yılında üç yıllık öğretim süresi ile ilkokullara öğretmen yetiştiren İstanbul İlk Öğretmen Okulu, iki yıllık öğretim süresi ile ortaokul öğretmeni yetiştiren İstanbul Eğitim Enstitüsü, 1951 yılında da dört yıllık öğretim süresi ile lise öğretmeni yetiştiren İstanbul Yüksek Öğretmen Okulunun Çapa'da aynı çatı altında açılmasıyla Büyük Öğretmen Okulu yapılanması uygulanmaya konulmuştur (Eşme, 2015; Yalçın

Gökçebağ ile 03 Mart 2018 tarihinde yapılan görüşmeden). İstanbul İlk Öğretmen Okulunun Çapa'daki ilk öğrencileri ortaokulu başarı ile bitirmiş resim ve müzikte yeteneği olan öğrencilerdir. Bu gelişme seminerlerin tekrar başlayacağını sinyalleri olmuş ve çok geçmeden 1951 yılında İstanbul İlk Öğretmen Okulunun ikinci sınıfına geçen öğrencilerle seminerler tekrar başlatılmıştır. Bununla birlikte 1962 yılında Ankara İlk Öğretmen Okulunda da Müzik Semineri açılmıştır (Uçan, 29 Mart 2019 tarihinde yapılan görüşmeden).

Çapa Resim ve Müzik Seminerlerine Öğrenci Alımı

İstanbul İlk Öğretmen Okulu Resim ve Müzik Seminerleri Çapa'daki binada yeniden açılmasıyla birlikte sınav ve ders programı bakımından artık daha sistemli bir yola girmiştir. Okulun 1951'de ikinci sınıfla faaliyete geçmesinin ardından birinci sınıfına yeni öğrenci alımı için farklı bir adım atılmış ve daha önce ortaokul mezunlarından alım yapılırken bundan sonra öğrencilerin Köy Enstitülerinden alınması kararlaştırılmıştır. 1954 yılında Köy Enstitülerinin altı yıllık İlk Öğretmen Okullarına dönüştürülmesi ile artık öğrenci kaynağını bu okulların ilk üç yılı yani ortaokul seviyesinde başarılı olan öğrencileri oluşturmuştur. Köy Enstitülerinin Çapa seminerleri için kaynaklık etmesi elbette tesadüf değildir. Zira Köy Enstitülerinde resim ve müzik dersleri oldukça önemli görülmüş, her öğrencinin mandolin, keman bağlama gibi bir enstrüman çalması zorunlu tutulmuştur. Ayrıca ders dışı zamanlarda da öğrenciler ilgi ve yetenekleri doğrultusunda öğretmenleri tarafından çalıştırılma fırsatı yakalamıştır. Bunu Çapa Resim Seminerinden 1962 yılında mezun olan sanatçı Yalçın Gökçebağ (03 Mart 2018 tarihinde yapılan görüşmeden)'ın söyledikleri açıkça göstermektedir:

“Öğretmen okulunda (Isparta Gönen Köy Enstitüsü) resim dersi çok önemliydi. Sürekli açık resim atölyemiz vardı ve bize sehpa, boyalar, fırçalar vb. malzemeler ücretsiz olarak verirdi. Yani her şey en ince teferruatına kadar düşünülmüştü. Yatılı okul olduğu için saat 22.00'de yatarız ve hocamız da sürekli okulda olurdu. 20.30 veya 21.00'de resim yapmaya gittiğimizde, bir bakardık hocamız da atölyeye gelmiş. Öğrencinin hocası ile böyle sürekli çalışabilmesi ve haşır neşir olabilmesi önemliydi.”

Bununla birlikte Çapa seminerlerine kız öğrencilerinin alımı da üç yıllık Kız Öğretmen Okullarının birinci sınıfına kaydolun yetenekli öğrencilerden yapılmaktadır (Eşme, 2015). Okula öğrenci kabulü iki aşamalı olup ilk aşama dosyalar üzerinden gerçekleştirilmektedir. Bunun için okullardan üstün başarılı, müzik ve resme yetenekli öğrencilerin resim dosyaları Çapa'ya gönderilmesi istenmektedir. Çapa Resim Seminerinden 1959 yılında mezun olmuş sanatçı akademisyen Mustafa Ayaz (22 Şubat 2019 tarihinde yapılan görüşmeden)'ın bu sınava gidiş anekdotu öğrencilerin keşfedilme ve dosyalarının gönderilme süreçleri hakkında ipuçları vermektedir:

“Erzurum Pulur Köy Enstitüsü, tabii köy enstitüsü derken kökeni köy enstitüsü. Çünkü bizim köy enstitüsüne girdiğimiz yıl köy enstitülerini kapatıldı. Onun yerine öğretmen okulları açıldı. Hatta ismi de Yavuz Selim Öğretmen Okulu oldu. [...] Okulda Türkçe derslerimize okul müdürü giriyordu. [...] Çok babacan ve çok sert bir hocaydı. Şöyle ki onun verdiği ödevleri yapmadığın takdirde yandın. Ödevlerden biri mesela şu; kitapta sorular var Osman Kaptan diye bir parça Osman Kaptan'ın portresini tanımlıyor. Adamın yüzü şöyle burnu şöyle, kaşları şöyle gibi. Altına da diyor ki aranızda güzel resim yapan varsa bu tanımlanan Osman Kaptan portresini tahtaya çizmeye çalışsın [...] okulda iyi resim yapan ben ve Ali Candaş'tı. Ben resmi yaptım ama kartonun üzerine çizdim, tahtaya çizmedim. Kütüphanenin önüne koydum hocanın gelmesini beklemedim. Sonra Ali Candaş da çizdi. Okul müdürü geldi çok ciddi, sürekli bakıyor gidip gelip. Öyle disiplinli bir adam ki sırası gelmeyince kesinlikle akışı bozmuyor. Bu soruya gelince bu sefer 'bu resmi kim yaptı?' bakayım diye sordu. Ay korktum herhalde bir hata yaptım. Çünkü orada tahta diyor biz kartona yaptık. 'Oğlum biz sizi Çapa'ya gönderelim. Sizin resminiz çok iyi. Burhan Alkar'a (daha sonra Gazi Eğitim Enstitüsü hocası, ünlü heykeltıraş) söyleyeyim sizi çalıştırın' dedi. [...] Aslında bizlerin temeli orada atıldı. [...] Burhan Bey o dönem çalıştırdı bizi sonra çizilen o desenleri dosyaya koyup gönderdi.”

Ayrıca erkek öğrenciler Köy Enstitülerinde ve sonrasında İlk Öğretmen Okullarında öğretmenleri tarafından üç yıllık ortaokul öğrenimleri süresince tanınmakta ve yetenekleri bilinmektedir. Bu nedenle öğrencilerin Çapa'ya gönderilecek dosyaları üç yıl boyunca yaptıkları resimlerden oluşmaktadır. Ancak kız öğrenciler Kız Öğretmen Okullarının lise kısmından başladıkları için öğretmenleri tarafından yetenekleri ve ilgileri bilinmemektedir. Bu nedenle kız öğrencilerin dosya göndermesi erkek öğrencilerden biraz farklılık

göstermektedir. Bunu 1965 yılı Resim Semineri mezunu sanatçı öğretmen Şükran Pekmezci (18 Mayıs 2018 tarihinde yapılan görüşmeden) şöyle aktarmaktadır:

“Öğretmenlerin bizi tanıma süreci olmadığından biz bir ay gözleniyorduk. Resme meraklı olanlar toplanıp bir açıklama yapıp ardından da bir sınav yapıldı. [...] O sınavda yaptıklarımızı dosyaladılar ve İstanbul’a yolladılar. O nedenle sınava bir ay sonra gittik.”

Dosyaların bir kurul tarafından değerlendirilmesinin neticesinde ikinci aşama için hak kazanan öğrenciler İstanbul İlk Öğretmen Okuluna çağrılmaktadır. Bu aşama yazılı ve uygulamaya dayalı bir sınavdan oluşmaktadır. Sınavın nasıl yapıldığını Yalçın Gökçebağ (03 Mart 2018 tarihinde yapılan görüşmeden) şöyle aktarmaktadır:

“Çapa’nın sınavı üç aşamalıydı; desen (canlı model), renkli natürmort (sulu boya) olarak kabiliyet testi ve edebiyat kompozisyonu yazdırma şeklinde. Sınava girebilmemiz için ders notlarımızın 10 üzerinden 7’den (100 üzerinden 70) aşağı olmamasına bakılırdı. Yani ortalamamızın üstünde, iyi bir öğrenci olmamıza bakılırdı ki bizim de derslerimiz iyi idi. Müzik bölümünde sınavlar ayrı olurdu.”

Müzik semineri öğrencileri için yapılan sınavı ise Mehmet Akıncı (1961) şu şekilde belirtmiştir:

“Müzik odasındaki bir masanın ortasında Ekrem Zeki Ün olmak üzere yanlarında Halil Bedi Yönetken ile Tahir Sevenay yer almışlardı. [...] İvriz ve çalışmalarım hakkında konuşmamı sağlayarak benim rahatlamamı sağladılar, sonra da kemanda hazırladığım parçayı dinlediler. Piyanonun başına geçen Halil Bedi Yönetken akorlarla ilgili sorularından sonra solfej tekniğimi ölçtü. Tahir Sevenay da Vivaldi ile ilgili sorular sordu. Sınavdan çıktığımda kesin kazandım dedim kendi kendime.”

Sınav sistemi kimi zaman bazı farklılıklar içerse de temelde aynı sistem sürdürülmüştür. Resim Semineri 1966 yılı mezunlarından Abdurrahman Kaplan (27 Haziran 2019 tarihinde yapılan görüşmeden) da yetenek sınavı ile ilgili şunları söylemiştir:

“Girişte herkese birer kâğıt verildi. [...] Ben heyecanla çizdim çizdim desenin bir kısmı eksik kaldı. Kâğıt yetmedi yani. İlhami beye gittim kâğıt istedim. ‘Ne yapacaksın?’ dedi. ‘Bir bölümü sığmadı kâğıda (aslında sığdırmak zorundasın) bir kâğıt daha istiyorum’ dedim. Kâğıdı verdi hemen altına ekledim ve devam ettim çizmeye. Şimdi bu doğru bir şey değil ama beni oraya alırken hocalar şöyle düşünmüş: Çok güzel, iyi bir desen, heyecanla çizilmiş bir desen ve bir buluş bu yarım kalmış bir şeyin altına bir kâğıt ekleyip devam ediyor, bu yaratıcı bir çocuk bunu alalım demişler. Benim oraya girişim böyle olmuş. Daha sonra duydum bunu.”

Seminer sınavlarının ilk yılında 10 resim, 10 müzik öğrencisi okula kabul edilmiştir. Bu sayı sonraki yıllarda biraz daha arttırılmıştır.

Çapa Resim ve Müzik Seminerlerinde Eğitim

Çapa Resim ve Müzik Seminerlerinde uygulanan program, ilk iki yıl diğer öğretmen okullarınınki ile aynı kalmıştır. Yoğun bir resim ve müzik eğitimi ancak öğretmenlerin gayreti ile ders dışı zamanlarda yapılabilmektedir. 1953-1954 ders yılından 1970-1971 ders yılına kadar geçerli olacak olan ilk öğretmen okulları programları değiştirilince, bu program kapsamında seminer sınıfları için farklı bir ders programı uygulamasına geçilmiştir.

Tablo 1.

İlk Öğretmen okullarında 1953-1971 yılları arasında uygulanan haftalık ders çizelgesi

Dersler	1. Yıl	2. Yıl	3. Yıl
Psikolojiye Giriş	2	-	-
Eğitim Psikolojisi	-	2	3
Öğretim Metodu ve Uygulama	-	2	6
Eğitim Sosyolojisi	-	1	2

Teşkilat ve İdare	-	-	1
Okuma	1	1	-
Dilbilgisi	1	1	-
Kompozisyon	1	1	1
Türk Dili ve Edebiyatı	1	1	-
Çocuk Edebiyatı	-	-	1
Tarih	2	2	1,5
Coğrafya	1	1	1,5
Fizik	2	2	-
Kimya	3	-	-
Biyoloji ve Sağlık Bilgisi	-	2	2
Matematik	4	3	-
Milli Savunma	1	1	1
Din Bilgisi	1	1	-
Beden Eğitimi	2	2	2
Seminer Çalışması	-	1	2
Serbest Çalışma	3	3	3
Normal sınıflar			
Tarım	2	1	1
İş ve Ev İş ²	3	3	3
Resim ve Yazı ³	3	2	2
Müzik	2	2	2
Müzik Semineri			
Müzik	8	6	6
Resim ve İş	2	2	2
Resim Semineri			
Resim ve İş	8	6	6
Müzik	2	2	2
Toplam	35	35	35

Kaynak: Koçer, 1967; Koçer, 1967; Ataüenal, 1994'den akt. Eşme, 2015, s. 189.

Bu programa göre seminer öğrencileri, diğer öğretmen okulundakilerle aynı kültür derslerini almaya devam etmiş ancak tarım ve iş dersleri yerine resim ve müzik ders saatleri arttırılmıştır. Yine programa göre Resim Seminer sınıfında Resim-İş dersi 1. yıl sekiz saat, 2. ve 3. yıl altışar saat olmuştur. Müzik Seminer sınıfında da aynı durum Müzik dersi için söz konusudur. Bununla birlikte okulun yatılı olması sebebiyle resim ve müzik dersleri ders dışında da uzun saatler devam ettirilebilmiştir. Ders dışı çalışmaların yapılabilmesinin bir başka sebebinin Uçan (29 Mart 2019 tarihinde yapılan görüşmeden) şu şekilde açıklamıştır:

“Kültür derslerinde ana ilke, dersin derste öğretilmesiydi. Ders dışında çok fazla ödev vermezlerdi. Yönetimce bu konuda öğretmenlere bir tutum ve tavır aşılanmıştı: ‘Derslerde bu çocukları en iyi biçimde yetiştireceksiniz, ders dışına az ödev vereceksiniz, ders dışı zamanlarını sanat alanında kullanacaklar’ diye.”

Çapa Resim Seminerlerinde Resim-İş dersleri atölye geleneği ile sürdürülmektedir. Diğer bir deyişle öğrenciler mezun olana kadar aynı resim öğretmeni ile eğitim almaktadır. Resim-İş dersi içerisinde desen, temel sanat, baskı gibi uygulamalar aynı ders içerisinde ve aynı öğretmenin sorumluluğunda yapılmaktadır. Hasan Pekmezci (18 Mayıs 2018 tarihinde yapılan görüşmeden) birinci sınıfta resim dersi öğretmeni olan İlhami Demirci'nin (sonraki yıl okuldan ayrılmıştır) dersi işleme biçimi hakkında şu bilgileri vermektedir:

“Ortaya tors konulurdu. Resim sehpalarımızın yeri belli. Şimdiki gibi bol resim kağıdımız yoktu. Kasap kağıtları vardı. Kağıdımızı ve boya malzemelerimizi okul verirdi. [...] Öğretmenimiz boş kağıtlarımızı imzalardı ve 2, 3, 4 hafta aynı açıdan aynı kâğıt üzerine tors çalışırdık. [...] Torsa baka baka öğle ezberleyeceksin ki torsu kaldırdığın zaman tors orada varmış gibi çizmeye devam edebileceksin derdi. Kâğıdı değiştirtmezdi beğenmeyince sil derdi. Böylece öyle bir hale gelirdi ki kâğıt torsun olduğu bölge kopacak gibi olurdu. Bir kâğıda sığdıracak şekilde ve etüt ederek çizerdik Çizdiğimiz deseni beğendikten sonra [...]

² İş ve Ev İş dersi saatlerinin dağılımı erkek ve kız öğrencilerde farklılık göstermektedir.

³ “Öğretmen, sınıfın ve tek tek öğrencilerin ihtiyacını dikkate alarak Yazıya tahsis edilecek zamanı kendisi ayarlıyacaktı” (Koçer, 1967, s. 146).

başka açıdan çizmeye geçiyorduk. Yeniden kâğıt verir ve yeniden aynı sürece devam ederdik. Bir desenin bu şekilde 80 saat sürdüğünü biliyorum. Dışarıdan canlı model gelmiyordu. Ama öğrenciler zaman zaman model oluyordu. Renkli çalışmalarda [...] tempera boya kullanırdık. Sonra yağlı boya dağıtılıyordu ve yağlı boya yapılıyordu. Yani o geleneksel malzemelerin hepsi deneniyordu. Desen çalışmaları devam ederken renkli çalışmalarda biryandan devam edebiliyordu. Tüm teknikler deneniyor. Yıl sonu sergisi açılıyor ve orada ödül veriliyordu. [...] Ödül için dersin hocası seçerdi.”

Gerçekleştirilen resim sergisi ve verilen ödülle ilgili olarak Resim Seminerinden 1964 yılında mezun olan sanatçı Şekip Oğuz (27 Haziran 2019 tarihinde yapılan görüşmeden) şunları aktarmıştır:

“Yıl sonunda üç sınıfın birden katıldığı yarışma gibi sergiler olurdu. 15 er ya da 13 er kişiden toplam 30-40 kişinin katıldığı sergilerdi bunlar. Birinci ikinci üçüncü seçerlerdi. İkinci sınıftayken ben de ikinci olmuştum. Bana, ‘Avrupa Resminde Gerçek Duygusu’ diye bir kitap vermişlerdi.”

O yıllarda ülke koşulları düşünüldüğünde yarışma kazanan öğrencilere ödül olarak kitap verilmesinin ne kadar önemli olduğu görülmektedir. Çapa Resim ve Müzik Seminerlerinin çok önemli bir özelliği de birbirinden kıymetli öğretmenlerden oluşan zengin ve güçlü bir kadroya sahip olmasıdır. Müzik derslerinde Ekrem Zeki Ün, Halil Bedi Yönetken, Tahir Sevenay, Resim derslerinde Hasan Kavruk, İlhami Demirci, Malik Aksel, Selahattin Taran gibi sanat alanında da tanınmış eğitimcilerin yanı sıra kültür ve meslek derslerinde de İstanbul Eğitim Enstitüsünün alanında başarılı birçoğu kitap yazarı olan, Niyazi Akşit, Enver Naci Gökşen, Meziyet Çağlayan, Haydar Çağlayan, Nusret Köymen gibi öğretmenler kadroda yer almaktadır (Eşme, 2015). Dahası görüşme yapılan kişilerin hepsi seminerdeki tüm öğretmenlerinin öğrencilere büyük önem vererek onların gelişmesinde her zaman gayret ve özveri gösterdiklerini ifade etmişlerdir. Bunları Şükran Pekmezci (18 Mayıs 2018 tarihinde yapılan görüşmeden)’nin anekdotu açıkça ortaya koymaktadır:

“Biz (kız öğrenciler) bir ay geç gittiğimiz için pek çok laboratuvar dersinde deney yapamamıştık. O nedenle diğer öğrencilere yetişme şansımız çok az oldu ve ben ilk yazılılarda hep başarısız oldum. Bunun üzerine öğretmenimiz her teneffüs laboratuvarı açar, beni içeri alır ve beni kapısında beklerdi. Eksişim neyse onları tek tek uygulatarak beni arkadaşlarıma yetiştirmeye çalışırdı.”

Çapa Resim ve Müzik Seminerleri ders ve ders dışında yapılan yoğun eğitimin yanı sıra sosyal, kültürel ve sanatsal etkinliklerin de beşiği olmuştur. Daha önce bahsi geçen Satı Bey döneminde büyük bir önemle sürdürülen konferanslar, sosyal ve kültürel faaliyetler artık neredeyse geleneksel hale gelmiş ve aynı özenle devam ettirilmiştir. Öğrencilerin konserlere, tiyatrolara, opera ve balelere, sergilere ve müzelere götürülmesi gibi etkinlikler eğitimin ayrılmaz bir parçası olarak görülmüştür. Birçoğu köylerden gelmiş olan seminer öğrencileri için bu etkinlikler aynı zamanda sosyal hayata ve şehir hayatına uyum sağlama sürecinin de bir parçası olmuştur. Abdurrahman Kaplan (27 Haziran 2019 tarihinde yapılan görüşmeden), bu etkinlikleri şöyle açıklamaktadır:

“Selahattin Hoca bizi sosyal hayata, şehirde insanlar arasına karışmaya ve şehri tanımaya teşvik ederdi. Galerilere götürürdü. Örneğin Bedri Baykam’ın şehir galerisinde 7 yaşında açtığı ilk desen sergisine bizi Selahattin Bey götürdü. Kültür Merkezi’nde, Alman Kültürde güzel sergiler açılırdı hepimizi oraya götürürdü. [...] Şehir insanı olmayı Selahattin Bey’den öğrendik. Çapa’da ayrıca Faruk Nafiz Çamlıbel’in ondan sonra Özdemir Asaf’ın ve daha birçok ünlü şair ve edebiyatçının şiir günleri edebiyat günleri yapılırdı. [...] Çapa çok yönlü bir yerdi.”

Bununla birlikte Hasan Pekmezci (18 Mayıs 2018 tarihinde yapılan görüşmeden)’ye göre, öğretmenler öğrencileri özellikle sergi açılışlarına götürmektedir. Burada amaç, açılış adabını, nasıl ritüeller uygulandığını öğrencilere göstermek ve sanatçılarla öğrencilerin tanışmasını sağlayarak onları motive etmektir. Dahası öğretmenlerin kendi çıktıkları sergilerin düzenlenmesinde öğrencilere görev vererek sergi açma süreçleri özümsetilmeye çalışılmıştır.

Çapa Resim ve Müzik Seminerlerinin bu çok yönlü eğitimi, oradan mezun olan öğrencilerin öncelikle nitelikli birer öğretmen olarak yetişmesini sağlamıştır. Bunlardan Şükran Pekmezci (18 Mayıs 2018 tarihinde yapılan görüşmeden)’nin eğitim enstitüsünü kazanmadan önce ilk okul öğretmeni olarak iki yıl görev yaptığı okulda yaşadıkları, Çapa Seminerlerinin kazandırdıklarını açıkça göstermektedir:

“Çankırı'nın Kalafat köyüne gittim. Bize şöyle bir cesaret verilmişti: Siz orada her şeyi çözebilir ve her şeyi halledebilirsiniz, zorluk diye bir şey yok. [...] Belki abartılı olacak ama benim çalıştığım sınıfa giren müfettişler, öğretmenler, insanlar şaşırıp kalıyorlardı. Çünkü örneğin $1+1=2$ eder ben onu resimle çizerdim. Onların köyde ne ilgisini çekiyorsa onları yapıyordum. Sınıfımın içi bir tablo gibi oluyordu ve çocuklar severek geliyorlardı. [...] Biz orada 6 öğretemdik ve ben farklı yetiştirdiğim için güzellikleri daha farklı fark ediyordum. Baharda hiç sınıfta ders yapmazdım. Çünkü Çapa'da edebiyat derslerini ve bazı dersleri İstanbul'un çok güzel yerlerini gezerek işlerdik. Böylece öğretmenlerimiz hem İstanbul'un o güzelliğini yaşattılar hem o kültürü bize özümsettiler. Ben de çocukların bunu yaşamaları için havaların ısındığı anda öğrencilerle okuldan çıkıp ormana yürüyorduk, baraj vardı oraya yürüyorduk resim derslerini bütün dersleri biz orada yapıyorduk. Okulda müzik kolu kurdum. Tiyatro oyunları düzenledik. [...] Buradaki bütün donanımı seminerdeki öğretmenlerimizin bize kazandırdığı insan sevgisi, doğa sevgisi, insanın içindeki cevheri ortaya çıkarmaktan beslendiğine inanıyorum.”

Buradan anlaşıldığı gibi öncelikle seminer öğrencileri mezun olduktan hemen sonra ilköğretim öğretmeni olarak atanmaktadır. Bununla birlikte eğer isterlerse Eğitim Enstitülerinin resim ve müzik bölümleri için açılan yetenek sınavlarına girerek orta dereceli okullarda resim ve müzik öğretmeni olabilmekte ya da Güzel Sanatlar Yüksek Okullarına girebilmektedir. Ayrıca resim ve müzik dışında da çok başarılı olanlar arasından seçilenler istekleri doğrultusunda lise hazırlık sınıfına giderek lise diploması alıp Yüksek Öğretmen Okulunun farklı bölümlerine devam edebilmektedir. Örneğin bu öğrencilerden İsa Eşme, resim seminerinden İstanbul Yüksek Öğretmen Okuluna geçerek fizik profesörü olmuştur. Öte yandan Çapa Resim ve Müzik Seminerleri kimilerinin ünlü birer sanatçı ve/veya akademisyen olmasının da temelini oluşturmuştur. Ali Uçan, Mustafa Ayaz, Yalçın Gökçebağ, Hasan Pekmezci, Şükran Pekmezci, Şekip Oğuz, Abdurrahman Kaplan bunlardan sadece birkaçıdır.

Çapa Resim ve Müzik Seminerlerinin Kapanışı

Çapa'da tarihi binada süren İstanbul İlk Öğretmen Okulunun eğitimi, 1963-1964 ders yılında binanın yetersizliği nedeniyle Ortaköy'de devam etmek zorunda kalmıştır. Eğitim birçok açıdan Çapa'daki ile aynı şekilde devam etse de artık yeni bir döneme girildiği aşikârdır. Ortaköy'deki değişikliklerden biri öğrenci sayısındaki artıştır. Bir diğer değişiklik de seminer dışında normal öğrencilerin de okula kabul edilmesidir. Seminer sınıfı bir şubeyi oluştururken diğer şubeleri öğretmen okulu öğrencileri oluşturmuştur (Hasan Pekmezci, 18 Mayıs 2018 tarihinde yapılan görüşmeden). Ortaköy'deki en önemli değişikliklerden biri de Çapa'da gelenekselleşen ve eğitimin bir parçası olarak görülen konferansların, sosyal ve kültürel faaliyetlerin imkânsızlıklar nedeniyle artık yapılamıyor oluşudur.

Seminerler asıl büyük değişimi 70'li yıllara gelindiğinde yaşamıştır. 1970-71 ders yılından itibaren öğretmen okullarının eğitim süresi üç yıldan dört yıla çıkarılmıştır. Ancak seminer sınıfları bu durumdan kötü yönde etkilenmiştir. Çünkü üç yıl boyunca devam eden ağırlıklı resim ve müzik dersleri dördüncü yıl normal sınıflar gibi bir ders saatine düşürülerek öğrenciler fen ve edebiyat şubelerinden birini seçmek durumunda bırakılmıştır. Bu olumsuz gelişmenin yanında 1972 yılında Çapa'daki Yüksek Öğretmen Okulu ile İstanbul İlk Öğretmen Okulunun yer değiştirmesi diğer bir deyişle seminerlerin yuvaya geri gelişini memnuniyet verici olmuştur. Ancak bu mutluluk uzun sürmemiş ve 1973 yılında öğretmenlere yüksek öğrenim görme şartı getirilmesi ile İstanbul İlk Öğretmen Okulu İstanbul Öğretmen Lisesine dönüştürülmüştür. Böylece 1972-73 ders yılında alınan son seminer öğrencileri 1975-76 yılında mezun olarak seminer devri son bulmuştur (Eşme,2015).

Resim ve Müzik Seminerlerinin kapatılmasıyla sanat eğitimcisi yetiştiren Eğitim Enstitülerinin resim ve müzik bölümleri öğrenci kaynağını büyük ölçüde kaybetmiştir. Bu durum 1947 yılı ilk seminer öğrencilerinin dikkatini çekmiş ve onların girişimi ile 1989 yılında Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri açılmıştır (Eşme, 2015).

Güzel Sanatlar Liseleri ve Çapa Seminerleri ile Benzerlikleri

İlki İstanbul'da açılan Anadolu Güzel Sanatlar Liselerinin temeli Çapa seminerleri olmuştur. Milli Eğitim Temel Kanununun 33. maddesi çerçevesinde hayata geçirilen Güzel Sanatlar Liseleri, ortaöğretime bağlı dört yıllık eğitim veren yatılı, gündüzlü ve karma okullardır. Başlangıçta hazırlık sınıfına sahip olan

okulun, liselerin dört yıla çıkarılması ile hazırlık sınıfları kaldırılmıştır. Özel yetenek sınavı ile öğrenci alan okulun amaçları;

“a) Güzel sanatlar dallarında yetenekli öğrencilerin yaratıcı, yapıcı ve yorumcu yeteneklerini geliştirmek.

b) Öğrencileri araştırıcı ve geliştirici çalışmalara yöneltmek, yetenekleri doğrultusunda bağımsız, doğru ve seçenekli yorumlar ve uygulamalar yapabilecek yaratıcı kişiler olarak yetiştirmek.

c) Öğrencilerin ulusal ve evrensel, tarihi ve yeni sanat eserlerini tanımaları ve anlamalarına yardımcı olmaktır” (Talim Terbiye Kurulu 15.08.1990/86).

Ayrıca Talim Terbiye Kurulunun 15 Ağustos 1990 tarihli 86 sayılı kararında, Güzel Sanatlar Liselerinin sınıf mevcutları 24 kişiyi geçmemesi ve belli sanat derslerinin en çok 12 kişilik gruplar oluşturularak yapılması maddesi yer almıştır. Güzel Sanatlar Liselerinin Resim ve Müzik Bölümlerinin Hazırlık Sınıfları ile I., II. ve III. sınıflarında 1990-1991 öğretim yılından itibaren denenip geliştirilmek üzere uygulanacak ders çizelgeleri ise aşağıdaki gibidir:

Tablo 2.

Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi Resim Bölümü haftalık ders çizelgesi

DERSLER	Hız. Sınıfı	I. Sınıf	II. Sınıf	III. Sınıf
Genel Bilgi Dersleri				
Türkçe	4	-	-	-
Türk Dili ve Edebiyatı	-	4	3	3
Psikoloji	-	-	2	-
Felsefe Grubu (Felsefe-Sosyoloji-Mantık)	-	-	-	3
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	-	1	1	1
Tarih	-	1	1	2
T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	-	1	1	1
Coğrafya	-	-	1	2
Matematik	-	4	3	3
Biyoloji ve Sağlık Bilgisi	-	2	-	2
Fizik	-	2	2	-
Kimya	-	2	2	-
Yabancı Dil	24	6	5	6
Beden Eğitimi	2	2	2	2
Milli Güvenlik	-	-	1	-
TOPLAM	30	25	24	25
Sanat Dersleri				
Temel Sanat Eğitimi	8	-	-	-
Sanat Tarihi	-	1	1	1
Estetik	-	2	-	-
Anatomi	-	-	2	-
Desen	-	2	2	2
Sanat Tasarımı (Resim-Modelaj-Grafik-Tasarım)	-	8	7	8
Kinetik Optik	-	-	-	2
Kavram Resmi	-	-	2	-
TOPLAM	8	13	14	13
GENEL TOPLAM	38	38	38	38

Kaynak: Talim Terbiye Kurulu (15.09.1990/118).

Tablo 3.

Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi Müzik Bölümü haftalık ders çizelgesi

DERSLER	Hız. Sınıfı	I. Sınıf	II. Sınıf	III. Sınıf
Genel Bilgi Dersleri				
Türkçe	4	-	-	-
Türk Dili ve Edebiyatı	-	4	3	3
Psikoloji	-	-	2	-
Felsefe Grubu (Felsefe-Sosyoloji-Mantık)	-	-	-	3
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	-	1	1	1
Tarih	-	1	1	2
T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	-	1	1	1
Coğrafya	-	-	1	2
Matematik	-	4	3	3
Biyoloji ve Sağlık Bilgisi	-	2	-	2
Fizik	-	2	2	-
Kimya	-	2	2	-
Yabancı Dil	24	6	5	6
Beden Eğitimi	2	2	2	2
Milli Güvenlik	-	-	1	-
TOPLAM	30	25	24	25
Sanat Dersleri				
Temel Sanat Eğitimi	8	-	-	-
Sanat Tarihi	-	1	1	1
Estetik	-	-	2	-
Müziksel İşitme-Okuma	-	5	2	2
Piyano	-	1	1	1
Ana Çalgı	-	2	2	2
Koro	-	3	3	4
Orkestra	-	-	2	2
Türk Müziği Bilgileri	-	1	1	1
TOPLAM	8	13	14	13
GENEL TOPLAM	38	38	38	38

Kaynak: Talim Terbiye Kurulu (15.09.1990/118).

Anadolu Güzel Sanatlar Liselerinin programları ve Çapa Resim ve Müzik Seminerlerinin programlarına bakıldığında her iki okulda da genel bilgi dersleri bazı ders saatleri dışında benzerlikler göstermektedir. Sanat derslerinin ise haftalık ders saatleri açısından Çapa seminerlerinde daha az olduğu görülmektedir. Öte yandan Güzel Sanatlar Liselerinde sanat dersleri kendi içerisinde farklı derslere ayrılmakta ancak seminerlerde tüm alanlar resim dersi çatısı altında işlenmektedir. Elbette her iki okulun kuruluş amaçları her ne kadar benzeşse de Çapa seminerleri hali hazırda bir İlk Öğretmen Okulu olduğundan öğrenciler meslek dersleri de görmektedir. Bu nedenle güzel sanatlar liseleri ile programlarının tam olarak uyuşması mümkün değildir.

İkincisi Ankara’da açılan Güzel Sanatlar Lisesine 1992 yılında iki İngiliz sanat ve tasarım eğitimcisi olan Prof. Eddie Price ve Prof. Dr. John Swift’in yaptıkları ziyaretten sonra bu okul ve öğrencileri hakkındaki görüşleri bu projenin aslında ne kadar değerli olduğunu gözler önüne sermektedir:

“[...] güzel sanatlar liselerinin kurulması ki Ankara Güzel Sanatlar Lisesindeki çalışma standardının yüksek bulduk ve bu okuldan mezun olan öğrencilerin, üniversitelerin sanat eğitimi bölümlerine girişlerinde ne tür bir uygulamanın yapılacağı ve var olan programların onlara ne derece yararlı olacağı konusunda bizde tereddütler uyandı”
(Özsoy, 2016. s. 36).

Bu iki sanat ve tasarım eğitimcisi uzmanın verdiği raporda yer alan bu görüşler aslında bu okulların ilk kurulduklarında gerek programları gerekse öğretim kadrolarıyla nitelikli bir yapıya sahip olduklarını göstermektedir. Ancak daha sonraları bazı eleştirilerle de karşılaşmışlardır.

Bu okulun programları ile ilgili eleştirisinde Uçan (29 Mart 2019 tarihinde yapılan görüşmeden), Güzel Sanatlar Liselerinde genel kültür eğitimin oldukça zayıf kaldığını belirtmektedir. Dahası öğrenci seçerken gerekli genel başarı düzeyi seminerlerde 10 üzerinden 7 iken burada 5'e düşürülmüştür. Diğer bir deyişle genel kültürde öğrencilerde üst düzey bir başarı aranmamaktadır. Öğrencilerin o dersten sadece geçmiş olması yeterli sayılmaktadır. Bu anlamda genel kültür, genel donanım, birikim ve deneyim düzeyi düşmüştür. Oysaki öğrencilerin bu okullara gelirken belli bir başarı düzeyinde olması gerekmektedir. Çünkü sanat alanındaki sanatsal donanım sadece sanatsal yetenekle kazanılmamaktadır. Konuyla ilgili olarak Uçan (29 Mart 2019 tarihinde yapılan görüşmeden) ayıca şunları söylemiştir:

“İlk Öğretmen Okullarından Çapa Seminerlerine gönderiliş koşulu; sadece alanında üstün yetenekli ve başarılı olmak değil, tüm alanlarda başarılı olmaktır. Yani bütünleme veya ikmale kalmış öğrenci gönderilmediği gibi belli bir başarı düzeyinde olmalıydı. İstanbul İlk Öğretmen Okulu Müzik ve Resim Semineri'nin özelliği; çok sağlam, güçlü bir genel kültür eğitimi üzerine sanat eğitimi. Sanat eğitimi için o genel kültür eğitimi zayıflatılmaz, görmezliğe gelinmez; olabildiğince en güçlü biçimde gerçekleştirilirdi.

Yine Uçan (29 Mart 2019 tarihinde yapılan görüşmeden)'a göre, Güzel Sanatlar Liseleri açılırken nitelik ve nicelik bakımından büyümenin paralel olması planlanmıştır. Ancak bir ara niceliğe çok önem verilmiş ve bu okulların sayısı hızla arttırılmıştır. Halbuki bunun aşama aşama yapılması gerekmektedir. Bu nedenle nitelik göz ardı edilmiştir.

Sonuç

Türkiye'de batılı anlamda öğretmen yetiştiren okullar Tanzimat döneminde açılmaya başlanmış ve İkinci Meşrutiyet dönemiyle okullardaki reformlar giderek artmıştır. Sürekli bir yapılanma içerisinde olan öğretmen yetiştirme programları Cumhuriyet döneminde de hız kesmeden devam etmiştir. Bu dönemde nüfus yoğunluğunun yüksek fakat okur yazarlık oranının düşük olduğu köylerde ilköğretimin yaygınlaştırılması birincil amaçlardan olmuş ve bunun için köy öğretmen okulları açılmıştır. Bu okullar sonrasında Köy Enstitülerine dönüştürülmüştür. Burada çok yönlü eğitimin yanı sıra sanat eğitiminin de layıkıyla işlendiği görülmüştür. Hatta bugün bile örneğine rastlanmayan çağının ötesinde bir eğitimle öğrenciler buluşturularak her öğrencinin mandolin, keman gibi bir enstrüman çalması zorunlu tutulmuş, her türlü resim malzemeleri sağlanarak resim yapmaları sağlanmıştır. Ayrıca öğrenciler ilgi ve yetenekleri doğrultusunda ders dışı zamanlarda da öğretmenleri tarafından çalıştırılmıştır. Bu üstün çaba ve özverilerle eğitim veren bu kurumlar sonraki yıllarda sanat eğitimi bölümleri için öğrenci kaynağına dönüşmüştür.

Sanat eğitimi, okullarda ders olarak işlenmesine karşın bu alanda branş öğretmeni yetiştirilmesi Cumhuriyet sonrasında dayanmaktadır. Resim öğretmeni yetiştirmeye geçilene kadar bu dersin işlenmesinde öğretmen olarak Sanayi-i Nefise Mektebi (Güzel Sanatlar Akademisi) mezunlarının görev aldığı görülmektedir. Yine bu okulda “Resim Öğretmenliği Kursu” düzenlenmesi branşlaşmanın işaretleri olmuştur. Müzik alanında branşlaşma ise Musiki Muallim Mektebinin açılmasıyla başlamış, sonrasında Gazi Eğitim Enstitüsü Müzik Bölümünün açılmasıyla bu kurumla devam etmiştir. Bununla birlikte Resim alanında branş öğretmeni yetiştirmede ilk adım Gazi Eğitim Enstitüsü bünyesinde açılan Resim-İş Bölümü olmuştur. Her iki bölümün ortaöğretimde yeterli resim ve müzik eğitimi almamış öğrencileri almaları eğitim vermede zorluklar yaşanmasına neden olmuştur. Önceleri öğretmenlerin özverili çabaları ile yetenekli öğrencilerle sürdürdükleri ders dışı çalışmalarla bu durum çözülmeye çalışılsa da artık öğrenci kaynağı sağlayacak daha sistemli bir modelin geliştirilmesi zorunlu hale gelmiştir. Bu model İstanbul İlk Öğretmen Okulu içerisinde Resim ve Müzik Seminerleri olmuştur. Seminerler, Çapa'da görkemli bir binanın içerisinde sağlam bir eğitim alt yapısı ile o dönem için oldukça özgün bir model olmuştur.

Bu okullara salt Eğitim Enstitülerinin Resim ve Müzik Bölümlerine öğrenci hazırlayan okullar olarak bakmak yanlış bir yaklaşım olacaktır. Bu kurum ders içinde ve dışında sosyal ve kültürel hayatı da eğitime dahil eden yaklaşımıyla ve öğrencilerinin belleğine kazınan her biri başlı başına bir ders niteliğinde olan hikayeleriyle varlığını Türkiye sanat eğitimi tarihine kazınmıştır. Okula öğrenci kabulünde uygulanan sınav sistemi okulun sadece yeteneğe dayalı bir okul olmadığını göstergesidir. Kent yaşamından tümüyle habersiz, birçoğu köy okullarından gelen gencecik çocukların ilk kez bir sanat galerisine gitmesi ya da operayla tanışması seminer öğretmenlerinin entelektüel bakışını ve bunu öğrencilere nasıl aştığının göstergesidir. Dönemin sınırlı imkânları düşünüldüğünde bunun öğrenciler için hiç de azımsanmayacak bir

kültürel ve sanatsal zenginlik olduğu daha iyi fark edilmektedir. Seminerler, toplumsal hayatın ihtiyaç duyduğu sanatçı ve sanat eğitimcisinin yetiştirilmesinde resmi eğitim programının parçası haline gelmiş, Köy Enstitüleri uygulaması gibi özgün bir model olmuştur. Öğretmenlerinin bir çıkar gözetmeksizin her bir öğrencinin ihtiyaç duydukları konu ve uygulamalar için özveriyle onlara vakit ayırması ve desteklemesi yine ender rastlanan örneklerdendir. Okulda sadece sanat derslerine ağırlık verilmeksizin genel bilgi derslerinin de önemle işlenmesi sanat ve sanat eğitimcilerinin yanı sıra bilim insanlarının da yetişmesini sağlamıştır. Belki de seminerleri bu kadar özel kılan şey yeni cumhuriyetin idealist eğitim yöneticilerinin ve sanat eğitimcilerinin ülkenin çağdaşlaşmasında sanata yetenekli gençlere olan gereksinimi fark etmiş olmaları ve bunları keşfedip nitelikli bir eğitim vererek toplumun kültür düzeyinin yükselmesine katkı yapmalarını sağlamalarını istemeleridir. Bu amaç için seminerler önemli ve nitelikli projeler olmuştur. Bu projelerde görev alma bahtıyarlığına erişmiş olan kadrolarının niteliğinin kaynağı ise, her biri alanında parmakla gösterilen, okullarda kitapları okutulan, iyi yetişmiş ve fedakâr öğretmenlerdir. Çapa seminerleri Türkiye'nin dört bir tarafından özenle seçilen yetenekli ve başarılı öğrencileriyle, uygulanan ders içi ve ders dışı zengin etkinlik programlarıyla kendisinden söz ettiren bir proje olmuştur. Ayrıca resim ve müzik seminerleri için İstanbul'un seçilmiş olması, uygarlıklara beşiklik etmiş, dünyanın önemli bir kültürel miras beldesi ve çağdaş sanatsal etkinliklerin gerçekleştirildiği önemli merkezlerinden biri olması dolayısıyla bir tesadüf değildir. Seminer eğitiminin okul binası olarak estetik ve klasik bir mimariye sahip Çapa öğretmen okulunun seçilmesinin nedeni, genç yeteneklerin zevkle ve ileride gurur duyacakları bir fiziki ortamda eğitim almalarını sağlamak içindir. Nitekim bu seminer mezunları okullarının mimari yapısının ve fiziki olanaklarının kendilerini çok etkilediğinden sıkça söz etmişlerdir.

Çapa seminerleri projesindeki bu anlayış, birikim ve başarı, seminerlerin ilk öğrencilerinin öncülüğünde açılan bugünkü güzel sanatlar liseleri için bir temel oluşturmuştur denilebilir. İlk ikisi İstanbul ve Ankara'da Anadolu liseleri statüsünde açılan güzel sanatlar liseleri nitelik olarak iyi birer başlangıç olmakla birlikte, ilerleyen yıllarda sayılarının plansızca artırılması ve bu yeni açılan okullara atanan yönetici ve öğretmen kadrolarının seçiminde gösterilen özensizlik bu okulların niteliğini tartışılır hale getirmiştir. Öyle ki bazı il ve ilçelerdeki güzel sanatlar liselerinde öğrenci kontenjanları doldurulamamakta, ya da zoraki olarak yetenekleri tartışmalı öğrenciler kaydedilmektedir. Birkaç istisna okul hariç bu liselerin yükseköğretimde sanat ve tasarım eğitimine kaynak oluşturma işlevi tartışılır hale gelmiştir.

Çapa Resim ve Müzik Seminerleri Türkiye Cumhuriyeti'nin idealist, aydın, yaratıcı ve özverili sanatçı ve sanat eğitimcileri yetiştirme politikasında bir başarı hikayesidir. Bu seminer mezunlarından önemli bir bölümü ilerleyen mesleki yaşamlarında gerek sanat gerekse sanat eğitimi alanlarında sahip oldukları yüksek nitelikleriyle ulusal ve uluslararası ortamlarda ülkemizin gururu olmuşlardır. Ne mutlu onlara ve onları yetiştirenlere!

Kaynakça

- Akıncı, M. (1961). Çapa Öğretmen Okulu'nda seçme sınavları. <https://www.mehmetakinci.com.tr/anilarim/istanbul-capa-ogretmen-okulu/capa-ogretmen-okulunda-secme-sinavlari> adresinden erişildi.
- Akyüz, Y. (1990). Darülmuallimin'in ilk Nizamnamesi (1851), önemi ve Ahmet Cevdet Paşa. *Milli Eğitim*, 95, 3-20.
- Akyüz, Y. (2006). Türkiye'de öğretmen yetiştirme'nin 160. yılında Darülmuallimîn'in ilk yıllarına toplu ve yeni bir bakış. *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 20, 17-58.
- Akyüz, Y. (2019). *Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000 – M.S. 2019* (32. bs.). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Altunya, N. (2004). Gazi Eğitim Enstitüsü (1926-80). Yeniden İmece, 4. <https://www.ykked.org.tr/index.php/yazi-ve-makale/makaleler/126-gazi-egitim-enstitusu-1926-80-niyazi-altunya-yeniden-imece-4-sayi-agustos-2004> adresinden erişildi.
- Arnheim, R. (1989). *Thoughts on Art Education* (3. bs.). Los Angeles: The J. Paul Getty Trust.
- Artut, K. (2009). *Sanat Eğitimi: Kuramları ve Yöntemleri* (6. bs.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Duman, T. (1999). Türkiye'de eğitim reformları açısından öğretmen yetiştirme sorunu. *Erdem*, 12(34), 91-106. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/erdem/issue/44365/548628> adresinden erişildi.
- Efland, A. D. (2002). *Art and Cognition: Integrating the Visual Arts in the Curriculum*. New York: Teachers College Press.
- Eşme, İ. (2015). *İstanbul Öğretmen Okulu*. İstanbul: Bilgi Başarı Yayınevi.
- Karasar, N. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar İlkeler Teknikler* (26. bs.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Koçer, H. A. (1967). *Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme Problemi (1848-1967): Türk Eğitim Tarihi Üzerine Araştırmalar*. Ankara: Yargıçoğlu.
- Öztürk, C. (2007). *Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası* (2. bs.). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Özsoy, S. (2011). Türkiye'den bir eğitim ütopyacısı: İsmail Hakkı Tonguç (1893-1960). 1-28. https://www.academia.edu/2476656/TÜRKİYEDEN_BİR_EĞİTİM_ÜTOPYACISI_İSMAİL_HAKKI_TONGUÇ_1893-1960 adresinden erişildi.
- Özsoy, V. (2015). *Görsel Sanatlar Eğitimi: Resim-İş Eğitiminin Tarihsel ve Düşünsel Temelleri* (3. bs.). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Özsoy, V. (2016). *Görsel Sanatlar Eğitimi: Makaleler* (2. bs.). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Talim Terbiye Kurulu (01.11.1948/220). *MEB Tebliğler Dergisi*, 15 Kasım 1948, sayı: 512. <http://tebligler.meb.gov.tr/index.php/tuem-sayilar/viewcategory/12-1948> adresinden erişildi.
- Talim Terbiye Kurulu (15.08.1990/86). *MEB Tebliğler Dergisi*, 15 Ekim 1990, sayı: 2323. <http://tebligler.meb.gov.tr/index.php/tuem-sayilar/viewcategory/54-1990> adresinden erişildi.
- Talim Terbiye Kurulu (15.09.1990/118). *MEB Tebliğler Dergisi*, 15 Ekim 1990, sayı: 2323. <http://tebligler.meb.gov.tr/index.php/tuem-sayilar/viewcategory/54-1990> adresinden erişildi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (11. bs.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.